

SPC při MŠ a ZŠ pro sluchově postižené, Brno, **Novoměstská 21, 621 00**

Kontakty: PhDr. Michaela Pivcová – psycholog SPC
Mgr. Helena Dvořáčková – speciální pedagog SPC

tel.: 774 522 136 , 541 226 090
e-mail: h.dvor@centrum.cz

HLAVNÍ ZÁSADY PRO PRÁCI A JEDNÁNÍ SE SLUCHOVĚ POSTIŽENÝM ŽÁKEM

- 1) Mluvte pomaleji, zřetelně vyslovujte, volte přirozenou hlasitost mluvy, na sluchově postižené dítě není třeba křičet. Má sluchadlo nastavenou na určitou hlasitost, nadměrný hluk ho obtěžuje a může mu působit bolestivé pocity. Jeho porozumění řeči se tím rozhodně nezlepší. Dodržujte zásady dobré výslovnosti, zachovejte přirozený rytmus řeči. Nepřehánějte artikulaci ani gesta. Snažte se, aby podobným způsobem mluvily i ostatní děti ve třídě, dbejte na jejich správnou a zřetelnou výslovnost.
- 2) Mluvte v kratších větách , za každou větou udělejte krátkou pauzu.
- 3) Mluvte vždy tak, aby Vám bylo dobře vidět do obličeje. Zdroj světla musíte mít proti sobě, nesmí být za Vámi. Dítěti usnadníte odezírání, bude – li výška Vašeho obličeje v úrovni obličeje dítěte. Pro dobré odezírání je vhodné osvětlení obličeje.
- 4) Při čtení z knihy , časopisů je držte tak, aby nezakrývaly Váš obličej. Nemluvte za chůze, vždy zaujměte určitou polohu, která je vhodná pro odezírání. Nemluvte obrácení zády ke sluchově postiženému dítěti.
- 5) Nenechávejte mluvit více dětí najednou, sluchově postižený žák se pak nemůže orientovat a soustředit se na odezírání. Děti volejte jménem, upozorníte tak

sluchově postiženého žáka , na koho má soustředit svou pozornost. Dovolte žákovi sledovat vyvolané spolužáky.

6) Na dítě s těžkým sluchovým postižením nemluvte z větší vzdálenosti jak tři metry.

7) Ujišťujte se kontrolními otázkami, zda dítě dobře rozumělo a pochopilo vaše požadavky. Neznámé pojmy vysvětlete, užívejte názorných obrázků, ukázek předmětů či předvedení v určité situaci tak, aby dítě mělo možnost pochopit požadavek a necítilo se méněcenné.

8) Při přechodu k jiné činnosti předem naznačte, o jakou činnost půjde / sluchově postižený by měl také znát předem téma rozhovoru o kterém se bude mluvit), snažte se zabránit vzniku situací, v nichž by mělo dojít ke zesměšnění sluchově postiženého dítěte. Dejte mu možnost uplatnit jeho přednosti.

9) Při vyučování uplatněte individuální přístup, je vhodné tolerantní hodnocení činností závislých na sluchovém vnímání. Důležitá je příprava diktátů, v případě velkých potíží nahradit diktáty doplňovacím cvičením.

10) Sluchově postižené dítě může mít problémy s formulováním odpovědí, vhodná je taktní pomoc pedagoga. U těžkých sluchových vad se objevují různé nedostatky v gramatické struktuře jazyka. Dítě užívá neadekvátně zvrtná zájmena, předložky , unikají mu koncovky slov, objevuje se setřelá artikulace, narušeny jsou nejčastěji sykavky obou řad, vibranty.....

11) U sluchově postižených dětí je také nutné počítat při vyučování s dřívějším nástupem únavy. Soustředění se na sluchové vnímání a odezírání organismus žáka velmi vyčerpává.

12) Při veškeré činnosti dbejte na bezpečnost sluchově postiženého dítěte. Zvýšené pozornosti je třeba věnovat při činnostech, kdy dítě nemá sluchadla – plavání.....

13) Při jednání se sluchově postiženou osobou buďte trpěliví, pozorní a citliví. S přihlédnutím k osobnostním zvláštnostem, potřebám, typu a stupni sluchového postižení sluchově postiženého dítěte je třeba adekvátně upravovat podmínky pro jeho integraci.

14) Je třeba si uvědomit, že sluchadlo jako základní kompenzační pomůcka nemůže v žádném případě nahradit nepostiženou sluchovou funkci – v místnostech a prostorách se špatnou akustikou se mnohdy vyskytují přeslechy – např.. tělocvična, šatny školní jídelny.....

15) Ani sebedokonejší a sebedražší sluchadla neodstraní zcela sluchové potíže a porozumění řeči zejména v akusticky nevhodném prostředí. **Sluchadlo nikdy nenahradí zdravé ucho!**

Přednosti a nevýhody zařazení sluchově postiženého dítěte do běžné školy

Přednosti

- Sluchově postižené dítě, které může navštěvovat běžnou školu v blízkosti nebo v místě svého bydliště, nemusí během týdne bydlet na internátě nebo časně ráno dojíždět do vzdálené speciální školy a vracet se domů až pozdě odpoledne. To má také tu výhodu, že vznikající školní přátelství mohou být posilována a stávající sousedská přátelství mohou pokračovat
- Sluchově postižené dítě, které je vyučováno v běžné škole, si bude vyhledávat kamarády mezi slyšícími spolužáky. V důsledku toho, zvláště půjde-li o dítě s lehčím sluchovým postižením, se bude identifikovat se skupinou slyšících dětí. To může znamenat, že v budoucnu si bude pravděpodobně vybírat životního partnera spíše mezi slyšícími než sluchově postiženými.

Nevýhody

- Může se stát, že sluchově postižený žák nemá z vyučování dostatečný zisk
- Sluchově postižený žák se může ve třídě cítit izolované a nešťastné, pokud nemá nikoho, s kým by si mohl povykládat.....
- Sluchově postižený žák bývá často jediným sluchově postiženým žákem ve třídě....bývá problémem navázat kontakt se sluchově postiženými – komunikační bariéra.
- Komunikační bariéra mezi třídou a sluchově postiženým žákem nastává zejména na druhém stupni ZŠ.
- Vyučování někdy probíhá ve třídách se špatnou akustikou a v důsledku vyššího počtu žáků ve třídách a zvýšenou hladinou hluku – to může sluchově postiženému působit potíže a bránit mu, aby plně využíval zachované zbytky sluchu.

Jednotlivé kategorie sluchově postižených dětí a jejich charakteristika

Jednotlivé kategorie jsou utvářeny podle stupně sluchové vady, který je dán mírou sluchové ztráty. Ještě není přesně vymezeno, které dělení sluchových vad je nejvhodnější. Každý odborník uvádí dělení podle svého přesvědčení, které považuje za nejvhodnější.

Klasifikace se řídí podle sluchové ztráty v dB (decibelech), která se zjistí audiometrickým vyšetřením a znázorňuje se na audiogramu. Celosvětově je nejznámější klasifikace podle WHO z roku 1980 v Ženevě:

0 – 25 dB	intaktní sluchová funkce
26 – 40 dB	lehké sluchové postižení
41 – 55 dB	střední sluchové postižení
56 – 70 dB	středně těžké sluchové postižení
71 – 90 dB	těžké sluchové postižení
nad 91 dB	velmi těžké sluchové postižení
	úplná ztráta sluchu (hluchota)

Komunikační prostředky sluchově postižených

Většina veřejnosti se dodnes domnívá, že sluchově postižení lidé při své komunikaci používají jen „to mávání rukama“ a vůbec nemluví. Proto si také většina laiků myslí, že sluchově postižení jsou „HLUCHONĚMÍ“. Nemůžeme tvrdit, že sluchově postižení vůbec nemluví. Svým způsobem každý sluchově postižený člověk mluví, někteří velmi srozumitelně. Některým ale opravdu neporozumíme. Tito sluchově postižení mezi sebou i ve styku s veřejností používají různé komunikační prostředky.

Mluvená řeč

Mluvená řeč, její problémy v obousměrné komunikaci, nižší sociální upotřebitelnost, problematická efektivita ve vyučovacím procesu, omezená doba užívání a mnohé související problémy jsou odedávna předmětem sporů. Komunikačním dovednostem se sluchově postižené děti učí stejně jako zdravé děti. Napodobují jazykové společenství, kde vyrůstají a kde budou žít. Logopedi jim pomáhají při vyvozování hlásek, fonaci, artikulaci a celkovém hlasovém projevu. Toto orální rozvíjení řeči je doprovázeno využitím sluchu pomocí sluchadel. V mluvené řeči dětí a dospělých se však i přes velké úsilí logopédů v řeči kromě nezvyklého hlasového projevu vyskytují agramatismy, nerovnoměrné zastoupení slovních druhů, malá slovní zásoba. Mluvená řeč je také doprovázena přirozenou mimikou a gestikulací.

Odezírání

Odezírání – vizuální percepce řeči – je schopnost vnímat mluvenou řeč sledováním pohybů viditelných částí mluvidel, přičemž si odezírající doplňuje tento neúplný obraz mluvené řeči pozorováním výrazu obličeje, gestikulace i pohybů těla.

Daktylotika (daktylní abeceda)

Daktylotika, čili prstová abeceda je soustava znaků, které jsou vytvořeny většinou prsty pravé ruky nebo jindy prsty obou rukou. Těmito různými polohami prstů vyjadřujeme jednotlivá písmena, z nichž se

syntetickou metodou tvoří vizuální obrazy slov. Daktylotika se většinou užívá při popisu zeměpisných názvů či jmen, na něž není vytvořen znak.

Pomocné artikulační znaky

Užívají se u malých dětí převážně v logopedické péči při artikulaci a fixaci hlásek. Podporují správnou artikulaci, mají vztah k hláskám nikoli k písmenům. **Děti pomocí vibračního cítění, výdechového proudu vzduchu tvoří (artikulují) hlásky. Ruce mají na těch částech těla, kde cítí vibrace nebo výdechový proud zvuku.**

Znakovaný český jazyk

Krahulcová ji řadí do manuálně kódovaného mluveného jazyka neslovní povahy a užívá pro ni termín znakovaný národní jazyk. Je to umělý útvar, který vznikl z iniciativy slyšících. Představuje souhrn pohybově-motorických výrazových prostředků a vyjadřovacích způsobů, doprovázený současně národním mluveným jazykem. **Znaky se vytvářejí v souladu s mluveným textem**, znakovaná čeština přejímá v zásadě gramatický systém mluvené či psané formy českého jazyka.

Český znakový jazyk – mateřský jazyk sluchově postižených

Znakový jazyk je vizuálně-motorický komunikační systém. Je to souhrn pohybových a mimických, přirozených i konvenčně dohodnutých výrazových prostředků, jejichž podstata spočívá v pohybech a konfiguraci rukou a prstů, mimice obličeje a horní části těla. Má svůj systém (langue i parole), tedy svoji gramatickou, lexikální a fonologickou strukturu. Znakový jazyk se vyvíjí, ovlivňuje společnost svých uživatelů a ta zpětně ovlivňuje jej, tvoří část kultury. **Je často považován za mateřský jazyk neslyšících.**

System komunikačních prostředků při výchově a vzdělávání v ČR není jednotný. Každá škola, každý odborník má svůj systém komunikačních prostředků, který se promítá do výchovy a vzdělávání sluchově

postižených dětí. V současné době se nejvíce užívá systém orální a totální komunikace. Do speciálního školství pronikají nové trendy komunikace se sluchově postiženými jako např. bilingvální metoda. Pro orientaci uvedu tři nejznámější metody.

Systém orální komunikace

Je to metoda, při které se sluchově postižené děti při současném využívání zbytků sluchu (samozřejmostí je užívání kvalitního sluchadla) učí mluvené řeči. Jejím prostřednictvím děti pronikají do života „slyšící“ společnosti a do její kultury.

Čisté orální metody mají důkladně propracovanou metodiku výuky hlasité řeči. Zásadně odmítají znaky a prstovou abecedu. Využívají odezírání, taktilní a vibrační vnímání jako prostředek kontroly a zpětné vazby. Zaměřují se na rozvíjení obsahové složky řeči, na modulační faktory řeči a tím i na její srozumitelnost a komunikativní funkci. Hlavní zásadou je, že dítě má vyrůstat v mluvícím prostředí.

Systém totální komunikace

Je definována jako **filozofie** vyžadující využití všech vhodných sluchových, manuálních a orálních prostředků komunikace k dosažení efektivního dorozumění se sluchově postiženými a mezi sluchově postiženými navzájem.

Totální komunikace tedy zahrnuje orální řeč, odezírání prstovou abecedou, pomocné artikulační znaky, gesta, mimiku, pantomimu, sluchovou výchovu, psanou řeč, televizi, video ... Těžiště totální komunikace spočívá ve znakovém systému. Znaky se maximálně využívají pro rozvoj myšlení, slovní zásoby a komunikace u sluchově postižených dětí. Toto vše následně ovlivňuje schopnost používání mluvené (orální) řeči. Přitom se neopomíjí skutečnost, jaká kombinace komunikačních forem dítěti prospívá. Nikdy ovšem nesmí být opomenuto

užívání hlasu a mluvení. Všechny komunikační formy jsou rovnocenné, žádná není povinná.

Zdůrazňuje se uplatnění totální komunikace v co možná v nejranějším věku, kdy fungující komunikace na základě manuálních prostředků motivuje dítě ke snaze o slovní řeč.

Totální komunikace je používána na všech stupních vzdělávání sluchově postižených dětí a usiluje jak o rehabilitaci, tak o integraci, a to do světa slyšících i sluchově postižených.

Hlavním principem totální komunikace je, že děti mají volbu mezi komunikačními prostředky, čímž je respektována jejich individualita.

Systém bilingvální komunikace

Bilingvální metoda se u sluchově postižených začala používat v 80. letech zejména ve skandinávských zemích poté, co byla prokázána existence znakového jazyka jako jazyka plnohodnotného. **Touto metodou rozumíme takový systém práce ve výchově a vzdělávání sluchově postižených, kdy nezávisle na sobě jsou užívány dva jazyky. Primární je jazyk znakový, kterým děti komunikují již od útlého věku, mluvený jazyk nastupuje sekundárně, a to především psaná podoba jazyka majoritní společnosti země, ve které žijí.** Tato metoda má vést k porozumění a respektu ke kulturním odlišnostem sluchově postižených, k utváření sociálních dovedností, chování a hodnotového systému, ke snaze identifikovat se se znakovým jazykem, domlouvat se jím. Setkáváme se tu s termínem „jazyková menšina“ ve vztahu ke „sluchově postiženým“ a jejich znakovému jazyku jako jazyku mateřském.

Výuka bilingvální metodou probíhá za přímého působení dvou pedagogů, jak v mateřské škole, tak ve výuce na základní škole v hodině. Jeden z pedagogů užívá pouze mluvenou řeč v jazyce majoritní společnosti (ten pedagog není sluchově postižený), druhý komunikuje pouze ve znakovém jazyce (pedagog by měl být sluchově postižený, je nutné perfektní ovládnutí znakového jazyka). Dítě si má možnost vybrat

formu komunikace, která mu nejlépe vyhovuje. V současné době to je výuka realizovaná tak, že spolu se slyšícím pedagogem vyučuje neslyšící asistent a vyučovací proces probíhá na základě jejich vzájemné spolupráce.

Je třeba ještě podotknout, že někdy ještě narážíme na problém, který se týká těžce sluchově postižených asistentů a jejich porozumění psanému textu a samotnému písemnému projevu.

Cílem bilingvního vzdělávání neslyšících dětí je normální jazykový vývoj v atmosféře porozumění a úspěchu

Sluchadla – základní kompenzační pomůcka

- Jako učitel sluchově postiženého žáka byste se měl seznámit s jeho sluchadly a následnou obsluhou. Rádi vám poradí rodiče, nebo pracovníci SPC pro sluchově postižené
- Požádejte rodiče, aby vám dali k dispozici rezervní baterie. Pak budete moci v případě potřeby vybitou baterii okamžitě vyměnit. Někdy se může stát, že sluchadlo bude vydávat vysokofrekvenční pískání. Jedná se o nežádoucí zpětnou vazbu, která je většinou způsobena netěsným usazením ušní vložky ve zvukovodu. To způsobuje, že zvuk, zesílený sluchadlem, proniká ven a je opět mikrofonem přijímán a zesilován. Ušní vložky v tomto případě jsou třeba vyměnit za nové.
- Sluchadla musí být vždy optimálně nastavena – nastavení provádí lékař foniatrie.

O včasném přidělení vhodného sluchadla není třeba polemizovat. Ale i přes využití možností i těch nejkvalitnějších sluchadel není slyšení dítěte zcela dokonalé a jeho rodiče si musí tento nedostatek uvědomovat. Běžná reakce rodičů po zjištění, že jejich dítě je sluchově postižené a že potřebuje sluchadlo, se pohybuje od lítosti a zklamání někdy až k hněvu.

Uvědomme si, jak se mohou s použitím sluchadla zlepšit pro sluchově postižené děti možnosti jejich uplatnění v běžném životě. Nároky na mezilidskou komunikaci jsou totiž mimořádné.

I téměř „hluché“ děti, které jako první způsob komunikace využívají znakový jazyk, dokáží ocenit sluchový vjem pomáhající jim orientovat se v prostředí kolem nich.

Pro rodiče je důležité mít nebo získat odpovídající informace o používání a údržbě sluchadla. Nyní uvedeme nejzákladnější informace.

Sluchadel existuje mnoho druhů, v zásadě mohou být rozdělena do tří skupin:

- ◆ **kapesní sluchadla**
- ◆ **závěsná sluchadla**
- ◆ **zvukovodová sluchadla**

Výše uvedené typy sluchadel se na první pohled liší, mají však mnoho společného. V současné době je dětem po diagnostikování percepční nedoslýchavosti přidělováno odborným lékařem – foniatrem nejčastěji sluchadlo závěsné.

Závěsné sluchadlo se skládá z pouzdra, kde je umístěna veškerá elektronika, z háku (někdy se nazývá kolínko) a plastové trubičky (hadičky) spojené s ušní vložkou. Víčko uzavírající prostor pro baterii lze otevřít nehtem. Baterii vkládáme na její místo tak, aby kladným pólem směřovala nahoru. Značka kladného pólu je označena i na pouzdře. Závěsná sluchadla firmy Widex se zapínají uzavřením pouzdra baterie a vypínají se tak, že nehtem toto pouzdro opět vysuneme.

Mnoho jiných závěsných sluchadel má vypínač v přepínači M – T. Přepínač má polohy O-M-T, kde O je stav „vypnuto“. Abychom předešly vzniku nežádoucí zpětné akustické vazby (pískání při zasouvání vložky do zvukovodu, je nutné stáhnout ovladač hlasitosti na minimum, nebo sluchadlo zapneme po nasazení do zvukovodu. Označení M znamená, že mikrofon je zapnutý a je určen pro normální poslechovou situaci. Když přepneme do polohy T, znamená to, že budeme používat indukční (telefonní) cívku .

K dokonalému využití vlastnosti sluchadla musí být **ušní vložka** tvarově co nejlépe přizpůsobena dětskému uchu. Musíme vyloučit jakékoliv nepohodlí nebo dokonce bolestivost při jejím nošení. Správný tvar vložky vylučuje možnost vzniku nežádoucí zpětné akustické vazby (nepříjemné hlasité pískání).

Základní funkce sluchadla kontrolujeme každé ráno před nasazením dítěti do ucha. Vhodné je podržet zapnuté sluchadlo a hlasitostí na maximum v dlani, ozve-li se hlasité pískání, sluchadlo je funkční.

Pokud se ale pískání neozývá, musíme zkontrolovat všech šest následně uvedených bodů a pokusit se odhalit špatnou funkci sluchadla. Pokud se vám to nepodaří, obraťte se na odborníky ve specializované opravně.

- ◆ ve sluchadle je správně uložena funkční baterie
- ◆ bateriový prostor je dokonale čistý
- ◆ sluchadlo je správně zapnuto
- ◆ výstup ze sluchadla není ucpán ušním mazem, nebo kapičkami vody
- ◆ ohebnost a pružnost plastové trubičky není porušena
- ◆ plastová trubička není prasklá

Kochleární implantát

U mnoha těžce sluchově postižených dětí je možné intenzivním sluchově-verbálním tréninkem rozvinout mluvenou řeč a jazyk pomocí výkonných sluchadel. Některým dětem však ani nejvýkonnější sluchadla neposkytují dostatek sluchové informace k osvojení řeči. Takovým dětem lze v mnoha případech pomoci prostřednictvím kochleárního implantátu.

V roce 1993 byl na ORL klinice-dětské části a fonetickém oddělení Fakultní nemocnice Motol zřízeno Centrum kochleárních implantací (CKID), které se zabývá programem kochleárních implantací u dětí se závažným postižením sluchu. Byl vytvořen multidisciplinární tým, který se skládá z otolaryngologů, foniatrů, psychologů, klinických logopedů,

klinických inženýrů, neurologa, rentgenologa, anesteziologa, audiologa, sester a úzce spolupracuje s logopedy a pracovníky speciálně pedagogických center při školách pro sluchově postižené. Cílem jejich práce je zajištění včasné diagnózy a kompletní péče o děti s postižením sluchu.

To, co představují sluchadla pro nedoslýchavé, představuje kochleární implantát pro děti a dospělé, pro které byl původně určen. V posledních letech se začal užívat u dětí s vrozeným oboustranným těžkým postižením sluchu, kterým ani při dostatečně dlouhé rehabilitaci nezprostředkují výkonná sluchadla percepci řeči.

Použití kochleárního implantátu je nevhodné v případech hluchoty způsobené poruchou sluchového nervu nebo centrálních sluchových drah, při chronickém středoušním zánětu a při nálezů anatomické abnormalitě hlemýždě.

Kochleární implantát je elektronická funkční smyslová náhrada, která zprostředkuje sluchové vjemy neslyšícím jedincům přímou elektrickou stimulaci sluchového nervu uvnitř hlemýždě vnitřního ucha.

Kochleární implantát se skládá ze dvou částí – vnější a vnitřní. **Vnější část** tvoří **mikrofon, řečový procesor a vysílač**. Mikrofon je umístěn v závěsném sluchadle, které je za boltcem operovaného ucha přidržováno individuální ušní vložkou. Přijímaný zvuk zachycený mikrofonem je veden tenkým kabelem do řečového procesoru, umístěn kdekoli na těle tak, aby nebránil volnému pohybu a zároveň byl chráněn před mechanickým poškozením. V řečovém procesoru je zvukový signál speciálně kódován a filtrován. Řečový procesor je vlastně malý analogový počítač. Z řečového procesoru je upravený signál veden do vysílací cívky za uchem a odtud je vysílán pomocí elektromagnetických vln do vnitřní části implantátu.

Vnitřní část implantátu je tvořena **přijímačem** – stimulátorem a z něho vystupujícím svazkem, který tvoří **24 elektrod**. Implantát je voperován do kosti skalní. Svazek elektrod je zaveden do hlemýždě. Jednotlivé elektrody stimulují zachovaná vlákna sluchového nervu na různých místech uvnitř hlemýždě. Sluchový nerv podrážděný elektrickými impulsy vede

elektrickou informaci do vyšších sluchových drah a dále do mozku, který ji rozlišuje jako zvuk.

Kochleární implantát je tedy vlastně zařízení, které umožňuje do určité míry obejít nefunkční vláskové buňky v hlemýždi. Z toho vyplývá, že ani kochleární implantát není vhodný pro všechny sluchově postižené, neboť: „Implantace obchází nefunkční vláskové buňky. Celá sluchová dráha od hlemýždě výše však musí být funkční, a to včetně sluchového centra v mozku“

Předpoklady pro úspěšnou integraci sluchově postiženého dítěte do běžné školy

- **Srozumitelná řeč a dobré porozumění řeči druhých** – ať už s pomocí kvalitních sluchadel nebo kochleárního implantátu v mnoha případech v akusticky nevhodném prostředí porozumění řeči za pomoci odezírání
- **Přiměřeně k věku rozvinuté osobnostní vlastnosti** – **samostatnost, sociální zralost, rozhodnost, motivace, schopnost přijímat kritiku, sociální chování, empatie.....**
- **Rodiče , ochotní ke spolupráci.....**rodiče, kteří od dítěte i přes jeho sluchové postižení očekávají výkony přiměřené jeho věku a rozumovým schopnostem, kteří jsou ochotni a připraveni dítěti v učení na běžné škole pomáhat
- **Alespoň průměrná, nejlépe však nadprůměrná inteligence dle závěrů psychologického vyšetření**
- **Schopnost užívat český jazyk slovem i písmem přibližně na stejné úrovni jako průměrní slyšící spolužáci, stejně tak schopnost volně reprodukovat přečtený text, vhodně užívat běžné řečové obraty a větné struktury**

- **Zachované sluchové možnosti** by měly být optimálně využívány během veškerého vyučování pro porozumění řeči za použití co nejlépe přizpůsobených kompenzačních pomůcek
- Pro úspěšnou integraci je vhodná v předškolním věku **předškolní výchova a pravidelná návštěva logopeda – nejlépe v SPC, kde je zahájena včasná „ auditivně verbální terapie“**
- I když je žádoucí, aby dítě, které je integrováno na běžné základní škole za pomoci kompenzačních pomůcek mělo zachováno alespoň v akusticky vhodném prostředí – často i za pomoci odezírání porozumění řeči – velikost sluchové ztráty není rozhodující. I děti od narození neslyšící , pokud bylo sluchové postižení včas odhaleno...byla zahájena včasná kompenzace sluchové fce a mají i ostatní uvedené předpoklady, mohou být v jednotlivých případech úspěšně vyučovány na běžné základní škole
- **Mezi postiženým dítětem a zbytkem třídy musí být možná dostatečně efektivní komunikace na základě jeho přiměřené řečové výkonnosti jak expresivní (mluvení, psaní) tak receptivní (slyšení, porozumění, odezírání, psaní)**
- Sluchově postižené dítě musí být schopno přijatelného sociálního chování
- Některé potřeby, které mohou nastat přítomností postiženého dítěte, nesmí mít nepříznivý vliv na zbytek třídy
- Sluchově postižené dítě musí mít nebo rozvíjet společné zájmy a blízké osobní vztahy k některým kamarádům ve třídě
- Sluchově postižené dítě musí mít k dispozici přiměřenou speciálně pedagogickou pomoc

AKUSTICKÁ ÚPRAVY TŘÍDY

Srozumitelnost mluvené řeči zhoršují v akusticky nevhodných prostorách především **odrazy zvuku** (ozvěny, echa). Odrazům zvuku lze velmi účinně zabránit co nejčlenitějším povrchem stěn. **Záclony a závěsy** ve třídách se sluchově postiženými žáky nejsou v žádném případě pouhou ozdobou, ale velice důležitým

akustickým prvkem. Na volných místech stěn by měly být **panely pohlcující zvuk** (např. z dírkovaného sololitu nebo jiného materiálu...) a co nejvíce **nástěnek s hrubým povrchem**. Plechové nástěnky s magnety jsou velice praktické, ale akusticky zcela nevhodné. Jekor nebo podobná **podlahová krytina** by měla být také naprostou samozřejmostí. Zbytky podlahové krytiny pohlcující zvuk je vhodné nalepit na volné plochy stěn, čímž lze docílit i zajímavých dekorativních efektů. O tom, že by škola neměla být na hlučné ulici, není třeba psát. Je však třeba alespoň použít **těsnění do oken**, a to nejen kvůli úsporám tepla, ale především kvůli zvukové izolaci. Velikou pozornost je třeba věnovat výběru pomůcek do tříd při výuce, které vydávají zvuk. Zpětný projektor s hlučným ventilátorem může totiž porozumění řeči sluchově postiženým zcela znemožnit.

ODEZÍRÁNÍ

Odezírání (laicky považované za „čtení z úst“ – je ve skutečnosti však mnohem komplexnější proces) je pro všechny sluchově postižené děti integrované ve školách běžného typu mimořádně důležité. **Odezírání je odhadování vyslovovaných slov z pohybu mluvidel – rtů, zubů, jazyka, lícních svalů...**Již z principu není možné odezírat vše. Samohlásky lze odezírat poměrně dobře. Dvojice znělých a neznělých souhlásek se však artikuluje stejně a hlásky se dají rozpoznat pouze podle toho, zda současně kmitají hlasivky. To může v akusticky vhodném prostředí rozpoznat nedoslýchavý, nikoliv však zcela neslyšící. Odezírat také nelze intonaci. Obvykle se uvádí, že odezřít lze v nejlepším případě asi 30% fonemické informace řeči.

Odezírání je komunikační schopnost – vrozená dispozice, kterou lze pouze rozvinout, ale nikoli naučit. Ne všichni sluchově postižení tuto schopnost mají. Odezírání **je velice obtížné a vyčerpávající**. I těm, kteří odezírat dovedou, **je třeba odezíráni usnadnit!**

Pamatujte si alespoň **základní pravidla**:

- Učitel musí být otočen tváří k odezírajícímu.
- Ústa učitele musí být zhruba **ve výšce očí dítěte**.

- Optimální vzdálenost pro odezírání je asi **1 až 1,5 m**. Příliš zblízka ani z příliš velké dálky se odezírání nedá.
- Učitel musí stát **ve světle** (čelem k oknu, dítě zády k oknu – proti světlu se odezírání nedá !).
- Ve třídách se sluchově postiženým dítětem je vhodné používat místo psaní na tabuli zpětný projektor. Učitel je tak stále obličejem otočen směrem k žákům a navíc světlo vycházející z projektoru ústa učitele dobře osvětluje a odstraňuje „ tmu v ústech „, na kterou si mnoho sluchově postižených při odezírání stěžuje.
- Vhodné je přizpůsobit (**trochu zpomalit**) **tempo řeči**. Není však vhodné slabikovat , přehnaně artikulovat a oddělovat slova od sebe.
- Nepřehánějte artikulaci. Přehnaná artikulace je nepřirozená.
- Pokud dítě nerozumí, vyjádřete totéž jako parafrází – jinými slovy.
- **Plnovous** , který zakrývá i ústa , **znemožňuje odezírání**.
- Ženy mají vyšší hlas , proto jim obvykle i lehce nedoslýchaví rozumějí sluchem hůře než mužům. Zato i **jemné použití rtěnky nesmírně ulehčí odezírání**.

Podmínky pro dobré odzírání

- ✓ zrak dítěte – při podezření na zrakovou vadu je nutné vyšetřit zrak dítěte
- ✓ osvětlení – obličej mluvící osoby má být dobře osvětlen
- ✓ vzdálenost při odzírání – mezi obličejem dítěte a mluvícího se doporučuje vzdálenost 50 – 150 cm
- ✓ oba obličejové musí být ve stejné výšce
- ✓ předmět, o kterém mluvíme, dáváme vedle obličejové
- ✓ náš obličej musí být zajímavý, mimika výrazná, ale ne přehnaná
- ✓ artikulace musí být zřetelná, ne však nepřirozeně výrazná
- ✓ rychlost řeči má být přiměřená, tempo pomalejší
- ✓ dítě musí vždy vědět, o čem se mluví, v každém případě se ho snažte aktivně zapojit do rozhovoru
- ✓ přizpůsobte řeč jazykovým schopnostem dítěte
- ✓ mluvejte běžným hovorovým jazykem, ne zkomoleně a zjednodušeně (Míša pít voda.)

Co odezírání znesnadňuje

- ✓ při mluvení nepohybujeme před obličejem rukama
- ✓ během mluvení nedělejme hlavou nečekané pohyby
- ✓ nechod'te při mluvení
- ✓ neobracejte se při mluvení k dítěti z profilu
- ✓ nemluvte se žvýkačkou v ústech
- ✓ odezírání znesnadňují i sluneční brýle a vousy
- ✓ problémy nastávají v šeru, při rychlém hovoru, při únavě
- ✓ odezírání znesnadňuje konverzace mezi více osobami
- ✓ musíme si uvědomit, že v češtině se některé hlásky nedají odezírat (K, G, H, CH) a jsou také skupiny hlásek, jejichž obraz na ústech je velmi podobný (PBM, TDN, CSZ)

Odezírání představuje pro sluchově postižené děti důležitý prostředek dorozumívání, doplňuje vnímání sluchové a je nezbytné při odložení sluchadla nebo kochleárního implantátu třeba před spaním, koupáním

A úplná samozřejmost na konec: **Nelze současně odezírat a psát si poznámky!**

Základní pokyny pro dobrou komunikaci ve třídě

- Sluchově postižený žák musí **užívat základní kompenzační pomůcku** – sluchadla nebo kochleární implantát. Je třeba si uvědomit, že někteří sluchově postižení žáci v akusticky nevhodném prostředí i za použití velmi kvalitních kompenzačních pomůcek jsou okázáni na odezírání.
- Odezírání z úst bude usnadněno, když **nebudete při mluvení přecházet po třídě.**

- Když budete předčítat nějaký text, je důležité, abyste **knihu nebo časopis držel tak, aby vaše ústa nebyla zakryta.**
- Když během vyučování vyzvete žáky , aby otevřeli učebnice.....nastane téměř vždy hluk. Sluchově postižený žák nebude v hluku rozumět pokynům. **Pokyny a čísla stránek napište na tabuli.** Předejete tak nedorozuměním, otázkám a dalšímu neklidu.
- **Vyučujte tak, aby sluchově postižené dítě mohlo dobře sledovat váš obličej i obličej spolužáků ??**
- Stůjte nebo sedte při vyučování vždy tak, aby váš **obličej byl dobře osvětlen** buď přirozeným nebo umělým světlem
- Sluchově postižené dítě by nemělo sedět ve vaší bezprostřední blízkosti , aby se nemuselo stále dívat nahoru (**zaklánět se**), když bude chtít vidět váš obličej
- Dbejte na to, aby sluchově postižené dítě **nebylo oslňováno slunečním nebo jiným světlem** a tím omezováno při porozumění řeči kombinovaným způsobem – slyšením a odezíráním.
- **Když mluvíte, buďte vždy obrácen čelem k žákům. Přerušete váš výklad, když se obracíte k tabuli.** Výhodné je, když můžete používat zpětné projektory. Pak se nikdy nemusíte obracet ke třídě žáky a sluchově postižený žák má dokonalou zrakovou podporu.
- **Knír i plnovous** znemožňuje sluchově postiženému žákovi odezírání.
- **Při řeči nepřehánějte pohyby úst** (artikulaci). To může narušit přirozený rytmus mluvené řeči a tím značně zhoršit srozumitelnost i odezírání.
- **Nemluvte také příliš pomalu.** Při pomalém mluvení si někdy dítě musí pamatovat jednotlivá vnímaná slova , aby mohlo pochopit smysl mluveného. ,3To může vést k přetížení jeho pozorovacích schopností a větší unavitelnosti.
- Když vysvětlujete třídě **nový pojem**, vyžaduje sluchově postižené dítě vaši zvláštní pozornost. Čím důkladněji budete při tom postupovat , tím solidnější bude základ, na kterém budete stavět další vyučování.Sestavte pro sluchově postižené dítě (a pro jeho rodiče) seznam nově probraných pojmů. Ke každému pojmu připojte snadně srozumitelnou definici ?? a příklad použití v jednoduché větě.

- Podněcujte sluchově postižené dítě k tomu, aby se vždy hned hlásilo, když něčemu nerozumí . V takovém případě svoji výpověď nebo výklad spolužáka vyjádřete jinými pro sluchově postiženého srozumitelnými slovy / je třeba velké diplomacie a taktu, aby sluchově postižený žák nepřišel před spolužáky do rozpaků /. **Kontrolní otázky.**
- Nejen pro sluchově postižené dítě bude užitečné, když třídě nabídnete písemné **členění vyučovací jednotky**, v němž budou vyznačeny nejdůležitější části učiva. Tak bude sluchově postižené dítě informováno o pravděpodobném průběhu vyučování. Tím mu také bude nabídnuta pomůcka k lepšímu zapamatování probíraného učiva.
- Než zahájíte novou vyučovací jednotku, shrňte stručně nejdůležitější body předchozí jednotky. Při mluvení neužívejte jednotlivá slova nebo neúplné věty. To platí zejména pro homonyma (slova , která stejně znějí a mají stejný ústní obraz , ale různý význam). Takový způsob komunikace může sluchově postiženého žáka mást. **Používejte proto homonyma vždy v kontextu úplné věty.**
- **Když mluví současně dva žáci**, máte často i vy samy problémy s porozuměním, toho co říkají. Sluchově postižený žák je na tom mnohem hůře. Ten může sledovat vyučování jenom, když mluví jedna osoba.
- **Dbejte na to, aby neodpovídalo současně několik žáků najednou.**
- Při vyučování nezapomínejte na **využití vizuálních pomůcek** : fólií, diapozitivů, videa, obrazů.....
- Při **diskusích** , při kterých se přeskakuje z jednoho tématu k druhému je vhodné na závěr shrnout nejdůležitější body. Pokud mluví několik lidí najednou bývá sluchově postižené dítě zmateno.
- Při zkoušení probraného učiva má sluchově postižené dítě větší šanci spolupracovat za stejných podmínek jako jeho spolužáci, když otázky budou kladeny písemně (**diktát – doplňující cvičení.....**).
- Sluchově postižené dítě, které je při vyučování odkázáno na intenzivní naslouchání a dostatečné odezírání, se **rychleji unaví** než ostatní žáci a proto potřebuje při vyučování krátkou pauzu.
- **Domácí úkoly** by měly být vždy zřetelně napsány na nástěnné tabuli. Sluchově postiženému dítěti, které ještě neumí psát , by měly být zapsány.

- Není pravda, když sluchově postižený žák může nejlépe sledovat vyučování, když sedí **v první řadě**. Tam může možná rozumět učiteli, ale ne už svým spolužákům, kteří sedí daleko a sluchově postižený žák jim nevidí na ústa.

Doporučení k integraci do ZŠ (Vyhláška č. 73/ 2005Sb.)

Vyhláška o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami

(1) **Individuální vzdělávací plán** se stanoví v případě potřeby především pro individuálně integrovaného žáka, žáka s hlubokým mentálním postižením, případně také pro žáka skupinově integrovaného nebo pro žáka speciální školy.

(2) **Individuální vzdělávací plán vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, závěrů speciálně pedagogického vyšetření, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením, popřípadě doporučení registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost nebo odborného lékaře nebo dalšího odborníka, a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Je závazným dokumentem pro zajištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka.**

(3) **Individuální vzdělávací plán je součástí dokumentace žáka.**

(4) Individuální vzdělávací plán obsahuje :

- a) **údaje o obsahu, rozsahu, průběhu a způsobu poskytování individuální** speciálně pedagogické nebo psychologické péče žákovi včetně zdůvodnění,
- b) údaje o **cíli vzdělávání žáka**, časové a obsahové rozvržení učiva, včetně případného prodloužení délky středního nebo vyššího odborného vzdělávání, volbu pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení, úpravu konání závěrečných zkoušek, maturitních zkoušek nebo absolutoria,
- c) vyjádření **potřeby dalšího pedagogického pracovníka** nebo další osoby podílející se na práci se žákem a její rozsah, u žáka střední školy se sluchovým postižením a studenta vyšší odborné školy se sluchovým postižením se uvede potřebnost nezbytných tlumočnických služeb a jejich rozsah, případně další úprava organizace vzdělávání,

- d) **seznam kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek**, speciálních učebnic a didaktických materiálů nezbytných pro výuku žáka nebo pro konání příslušných zkoušek,
- e) jmenovitě určení pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka,
- f) návrh případného **snížení počtu žáků ve třídě běžné školy**, kde se žák vzdělává
- g) předpokládanou **potřebu navýšení finančních prostředků** nad rámec prostředků státního rozpočtu poskytovaných podle zvláštního právního předpisu, kterou se stanoví členění krajských normativů, ukazatele rozhodné pro jejich stanovení, jednotky výkonu pro jednotlivé krajské normativy, vztah mezi ukazateli a jednotkami výkonu, ukazatele pro výpočet minimální úrovně krajských normativů a zásady pro zvýšení krajských normativů (vyhláška o krajských normativech),.
- h) závěry speciálně pedagogických , popřípadě psychologických vyšetření

(5) **Individuální vzdělávací plán je vypracován zpravidla před nástupem žáka do školy**, nejpozději však 1 měsíc po nástupu žáka do školy nebo po zjištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka. Individuální vzdělávací plán může být doplňován a upravován v průběhu celého školního roku dle potřeby.

(6) Za zpracování individuálního vzdělávacího plánu **odpovídá ředitel školy**. Individuální vzdělávací plán se vypracovává ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem.

(7) Ředitel školy seznámí s individuálním vzdělávacím plánem zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka, který tuto skutečnost potvrdí svým podpisem.

(8) Školské poradenské zařízení **sleduje a dvakrát ročně** vyhodnocuje dodržování postupů a opatření stanovených v individuálním vzdělávacím plánu a poskytuje žákovi, škole i zákonnému zástupci žáka poradenskou podporu. V případě nedodržování stanovených opatření informuje o této skutečnosti ředitele školy.

Nejčastějším typem integrace u sluchově postižených je individuální integrace. S integrací souvisí vytvoření platného, konkrétního a adekvátního individuálního vzdělávacího plánu, který vypracovává na základě konzultace a doporučení pracovníků SPC třídní učitel. Nutná jsou také různá doporučení

pro dobrý průběh integrace – vytvoření vhodných akustických podmínek pro vzdělávání, vytvoření podmínek pro obezírání, informace o specifikách komunikace se sluchově postiženým žákem.....

SPC při MŠ a ZŠ pro sluchově postižené

Novoměstská 21, 621 00 BRNO

tel. 541 226 090
fax. 541 226 219

INDIVIDUÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Jméno žáka:

Datum narození:

Škola:

Třída:

Vyšetření dne:
(viz příloha)

Kontrolní vyšetření dne:
(závěr vyšetření je přílohou IVP)

Učební dokumenty:

Speciálně pedagogická a psychologická péče:

Nezbytné kompenzační a učební pomůcky:

Návrh snížení počtu dětí ve třídě:

Účast dalšího pedagogického pracovníka:

Předpokládané navýšení finančních prostředků:

Další důležité informace:

Spolupráce se zákonnými zástupci:

Jmenovité určení pracovníka poradenského zařízení spolupracujícího se školou:

Podpis učitelů, kteří se podíleli na vypracování IVP:

Podpis rodičů:

Podpis konzultantů SPC:

Podpis ředitele:

Datum:

Kontakty: PhDr. Michaela Pivcová – psycholog SPC
Mgr. Helena Dvořáčková – speciální pedagog SPC

tel.: 774 522 136 , 541 226 090

e-mail: mpivcova@volny.cz
h.dvor@centrum.cz

**Smlouva o spolupráci
a souhlas se zpracováním osobních údajů klienta SPC, dle Zákona 101/2000
Sb., o ochraně osobních údajů**

mezi

SPC pro sluchově postižené, Novoměstská 21, 621 00 Brno

a zákonnými zástupci dítěte

jméno dítěte:

datum nar.:

jméno zákonného zástupce:

bydliště:

SPC poskytuje všechny standardní služby bezplatně

SPC se zavazuje poskytovat zákonným zástupcům

- informace o výchově a vzdělávání sluchově postižených
- informace o možnostech volby povolání
- informace o kompenzačních pomůckách
- kontakty na odborná foniatrická pracoviště a další odborníky
- kontakty na organizace a kluby sluchově postižených
- sociálně právní poradenství
- služby psychologa
- zapůjčení odborné literatury a některých pomůcek
- metodické vedení při práci s dítětem
- kursy znakového jazyka

poskytovat pedagogům integrovaného dítěte

- metodické a supervizní služby / informace o sluchovém postižení, opatřeních ve výuce, doporučení individuální péče a vzdělávacího plánu, informace o pomůckách.../
- zapůjčení nebo doporučení odborné literatury
- osvětovou činnost pro zaměstnance školy, kde je integrováno sluchově postižené dítě poskytovat dítěti

- rozvoj komunikačních dovedností
- individuální logopedickou a surdopedickou péči
- psychologická a speciálně pedagogická vyšetření
- diagnostické pobyty ve škole i za přítomnosti rodičů
- sledování a konzultace o výchově a vzdělávání dítěte po celou dobu předškolní a školní docházky
- krizová intervence

dále se pracovníci SPC zavazují

- vyšetřovat dítě pouze se souhlasem zákonných zástupců
- informovat zákonné zástupce o výsledcích všech vyšetření a jednání s dítětem
- dbát ochrany osobních údajů dle Zákona 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů
- služby poskytovat dle domluvy ambulantně nebo formou návštěv v rodinách a školách

Zákonní zástupci se zavazují

- poskytnout pracovníkovi SPC všechny údaje o dítěti, které jsou důležité pro další vzdělávání a výchovu sluchově postiženého dítěte
- poskytnout informace o zdravotním stavu dítěte, případně o jeho změnách
- při řešení běžné či krizové intervence, poskytnout veškeré informace týkající se řešeného problému či situace
- dodržovat termíny schůzek a v případě změny požádat o změnu termínu
- respektovat po dohodě stanovení frekvence návštěv a setkání s pracovníky SPC
- aktivně spolupracovat s pracovníky SPC
- nevyužívat služeb několika poradenských pracovišť současně
- oznámit písemně ukončení spolupráce s SPC a přechod do péče jiného poradenského pracoviště

Zákonní zástupci souhlasí

s těmito opatřeními a zásadami SPC / nehodící škrtněte /

- zpráva z vyšetření je možno zaslat: rodičům, škole, pediatrovi, foniatrovi a jiným odborníkům ...po domluvě se zákonnými zástupci
- pracovníci SPC si sjednávají ve škole schůzku, na kterou zvou i zákonné zástupce, tito však nemusí být vždy přítomni, ale o obsahu jednání budou informováni
- pracovníci SPC si mohou v případě potřeby od foniatra vyžádat zprávu o typu a stupni sluchové vady / případně lékařskou zprávu /
- další ujednání :

V.....dne.....

.....
podpis zákonného zástupce

.....
speciální pedagog SPC

.....
psycholog SPC

Čj.: SPC

DOPORUČENÍ ŽÁKA K INDIVIDUÁLNÍ INTEGRACI

SPC při MŠ a ZŠ pro sluchově postižené
Novoměstská 21, BRNO , 621 00

tel.: 541226090

fax.: 541226219

Příloha ke zprávě z vyšetření

Škola:	
Jméno a příjmení žáka:	Třída:
Narozen:	Školní rok:
Bydliště:	

Typ zdravotního postižení dítěte, žáka, studenta se speciálními vzdělávacími potřebami jsou specifikovány v § 16 odst. 2 zákona č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školského zákona)

Typ zdravotního postižení : sluchové postižení

Doporučujeme : (dle vyhlášky o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných č. 73/2005 Sb.) :

- **individuální integraci** (dle § 3 odst. 1 písmeno a)

potřeba asistenta pedagoga : (specifikujte jeho činnost a počet hodin)

ne – ano

- jiná doporučení : **viz zpráva z vyšetření**

Účinnost doporučení pro potřeby statistického výkaznictví od – do :

Konzultant na SPC :

Doporučení vypracoval :

Mgr. Hana Abbodová
(ředitel)

Datum :

Upozornění ! **před uplynutím doby platnosti doporučení (2 – 3 měsíce) škola požádá o kontrolní vyšetření** (vyplnění školního dotazníku a souhlas rodičů)